

Cơ hội và thách thức đối với hệ thống ngân hàng thương mại Việt Nam khi tham gia TPP

TS. ĐÀO LÊ KIỀU OANH

Trường Đại học Ngân hàng TP. HCM

Bối cảnh VN tham gia đàm phán TPP: Hiệp định Đối tác xuyên Thái Bình Dương, bao gồm 12 nền kinh tế của 3 châu lục là Brunei, Chile, Malaysia, New Zealand, Australia, Peru, Singapore, Mỹ, Canada, Mexico, Malaysia và VN đang trong quá trình đàm phán. Đến nay, sau 19 phiên chính thức và nhiều phiên không chính thức, đàm phán Hiệp định TPP đang bước vào giai đoạn cuối cùng. Gần đây nhất, bộ trưởng các nước tham gia TPP đã nhóm họp tại Singapore từ ngày 22/02/2014. TPP được coi là một hiệp định với phạm vi rộng, mức độ cam kết sâu và là một hiệp định của thế kỷ 21 vì có thể mở rộng ra đối với các thành viên APEC, thậm chí ngoài khu vực châu Á – Thái Bình Dương.

Từ khóa: *Hiệp định Đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP), châu Á-Thái Bình Dương, dòng vốn FDI, nước thành viên TPP.*

1. Cơ hội rất lớn cho VN

TPP mở cửa thị trường toàn diện, cắt giảm gần như toàn bộ 100% thuế quan, phạm vi đàm phán TPP rộng bao gồm 22 lĩnh vực. Các lĩnh vực đàm phán ưu tiên hiện nay bao gồm dịch vụ tài chính, đầu tư, và sở hữu trí tuệ... Ngoài ra, những vấn đề về lao động, môi trường hay công đoàn cũng được đàm phán.

VN có vai trò quan trọng đối với các nước trong đàm phán TPP, bởi VN là quốc gia có thị trường đáng kể, có thể đem lại giá trị gia tăng tương đối lớn cho các nước tham gia đàm phán. Khi tham gia vào TPP có thể đem đến những cơ hội rất lớn cho VN như:

(1) TPP sẽ giúp VN cân bằng được quan hệ thương mại với các khu vực thị trường trọng điểm, tránh phụ thuộc quá mức vào một khu vực thị trường nhất định. Đàm

phán và ký kết FTA với một số thị trường trọng điểm như Mỹ, EU có thể giúp chúng ta khắc phục tình trạng mất cân đối này;

(2) Quan hệ thương mại tự do với các thị trường lớn như Mỹ, Canada và việc Nhật xóa bỏ thuế nhập khẩu cho hàng nông sản trong TPP, sẽ là cú hích thực sự cho xuất khẩu của VN;

(3) Lợi ích thứ ba là cơ hội tiếp cận các thị trường rộng lớn gồm Mỹ, Nhật, Canada với thuế nhập khẩu bằng 0%, kết hợp với các cam kết rõ ràng hơn về cải thiện môi trường đầu tư và bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ chắc chắn sẽ góp phần thu hút vốn đầu tư nước ngoài vào VN, nhất là của các tập đoàn lớn. Với các cam kết sâu và rộng hơn WTO, TPP sẽ giúp nền kinh tế VN phân bổ lại nguồn lực theo hướng hiệu quả hơn, từ đó hỗ trợ tích cực cho quá trình tái cơ cấu và đổi mới mô hình tăng trưởng; và

(4) Dòng vốn FDI từ nhiều nước thành viên TPP tăng với sự phát triển về công nghệ, kỹ năng quản lý. Sự gia tăng vai trò của nhà đầu tư nước ngoài cũng có thể góp phần đổi mới sự phát triển các lĩnh vực dịch vụ có giá trị gia tăng cao hơn. Đối với đầu tư trong lĩnh vực tài chính ngân hàng, với nguyên tắc mở rộng hơn trong việc tiếp cận thị trường, Hiệp định TPP tạo cơ hội cho gia tăng đầu tư trong lĩnh vực này, đặc biệt thu hút vốn đầu tư từ các dự án tái đầu tư, mở rộng sản xuất, kinh doanh.

Bên cạnh các yếu tố tích cực đã nêu ở trên, việc tham gia vào TPP cũng tiềm ẩn một số thách thức, trong đó có lĩnh vực tài chính – ngân hàng. Do đó, việc nghiên cứu để chỉ rõ thời cơ và thách thức mà hệ thống NHTM VN sẽ đối mặt là vấn đề mang tính cấp thiết. Từ đó giúp các NHTM VN có thể đề ra những chiến lược phù hợp để giải

quyết thách thức và tận dụng thời cơ nhằm thúc đẩy sự phát triển mạnh mẽ của các NHTM VN.

Thực trạng hoạt động của hệ thống NHTM VN: Hiện VN đang có quá nhiều ngân hàng nhưng chưa có một ngân hàng thực sự mạnh tầm cỡ quốc tế. Các ngân hàng đã đua nhau mở rộng quy mô mạng lưới để huy động nhiều vốn (phát triển theo chiều rộng). Việc này dẫn đến tình trạng các tổ chức tín dụng cạnh tranh quyết liệt với nhau trong hoạt động tín dụng mà quên mất các sản phẩm và dịch vụ tiện ích kèm theo. Không những thế, các ngân hàng mở rộng quy mô nhưng do thiếu nguồn nhân lực có chất lượng cho nên công tác quản trị lại không theo kịp quy mô phát triển. Khủng hoảng kinh tế kéo dài suốt từ năm 2008 đến nay cũng đem đến rất nhiều khó khăn cho ngành ngân hàng. Một số ngân hàng đã không thể duy trì được mức tăng trưởng trong năm vừa qua. Đây chính là cơ sở để nhiều chuyên gia về sáp nhập (M&A) đưa ra nhận định rằng xu hướng sáp nhập trong ngành ngân hàng sẽ tiếp tục gia tăng trong thời gian tới. Những khó khăn nội tại của hệ thống ngân hàng VN là một thách thức lớn đối với cả nền kinh tế.

2. Thời cơ và thách thức

Những thời cơ và thách thức cho hệ thống NHTM VN: Khi gia nhập TPP, các NHTM VN có thể gặp phải một số thách thức như:

(i) Các điều kiện tiếp cận thị trường sẽ dần được xoá bỏ. Đây có thể được coi như một thách thức của các nước đang phát triển nói chung và VN nói riêng;

(ii) Thách thức đến từ hạn chế của hệ thống ngân hàng như việc tiếp cận dịch vụ ngân hàng tuy đã tiến bộ nhưng vẫn còn ở mức thấp.

Việc tiếp cận dịch vụ ngân hàng tuy đã có những tiến bộ nhưng vẫn ở mức thấp. Tính đến hết năm 2013, hệ thống NHTM VN bao gồm 4 NHTM nhà nước, 1 ngân hàng chính sách, 1 ngân hàng phát triển, 37 NHTM cổ phần, chiếm 63,9% tổng số NHTM hoạt động tại VN; khoảng 62,5 triệu thẻ, hơn 15.265 ATM và gần 129.653 thiết bị chấp nhận thẻ. Nếu so sánh với một số nước trong khu vực và trên thế giới nói chung thì khả năng tiếp cận dịch vụ ngân hàng tại VN còn chưa cao, mức độ phân bố các chi nhánh và phòng giao dịch chưa đồng đều;

(iii) Một hạn chế nữa là vấn đề quản trị rủi ro tại các ngân hàng trong nước còn nhiều bất cập và nợ xấu hệ thống ngân hàng đang có xu hướng gia tăng;

(iv) Một số ngân hàng có năng lực quản trị yếu kém, vi phạm các nguyên tắc quản trị doanh nghiệp và quản trị rủi ro;

(v) Chất lượng tài sản của hệ thống ngân hàng diễn biến theo chiều hướng tiêu cực. Nhiều ngân hàng có tỷ lệ vốn tự có thấp, thậm chí có ngân hàng còn thấp hơn tỷ lệ quy định của Ngân hàng Nhà nước là 9%. Theo ước tính, hệ số an toàn vốn của toàn hệ thống ngân hàng chỉ đứng ở mức 8,5%, con số khá thấp so với các nước trong khu vực như Trung Quốc (11%), Thái Lan (15,7%), Philipines (15,2%); và

(vi) Việc mở “room” tuy giúp các ngân hàng nội địa có thể tiếp nhận luồng vốn từ nhà đầu tư nước ngoài nhiều hơn, nhưng sức ép bị thâm tóm hay chi phối cũng tăng cao. Viễn cảnh các doanh nghiệp niêm yết trong lĩnh vực sản xuất – thương mại đã từng bị nhà đầu tư nước ngoài chi phối, thao túng có thể lặp lại đối với lĩnh vực ngân hàng.

Tuy nhiên tham gia TPP, hệ thống NHTM VN cũng có những thời cơ thuận lợi để phát triển. Vì đây vẫn là cơ hội rất lớn để các NHTM VN thoát khỏi tình trạng yếu kém hiện nay và “cắt cánh” – nếu có sự chuẩn bị chiến lược kinh doanh phù hợp. Cụ thể:

(i) Các luồng vốn đầu tư quốc tế vào VN sẽ tăng trưởng mạnh trong thời gian tới tạo thuận lợi cho các NHTM VN tăng cường thanh khoản và gia tăng cơ hội kinh doanh. Ngoài ra, NHTM VN có điều kiện tiếp cận với các nguồn vốn uy tín trên thế giới với chi phí thấp hơn do vị thế của VN sẽ cải thiện nhiều sau khi gia nhập TPP. Theo đó, ngành ngân hàng “có dịp” lặp lại giai đoạn phát triển thần kỳ như năm 2006 khi VN gia nhập WTO, nhưng cường độ có thể thấp hơn;

(ii) Thương mại của VN được dự báo sẽ có mức tăng trưởng mạnh mẽ và các NHTM VN có điều kiện đồng hành hỗ trợ vốn, dịch vụ cho các doanh nghiệp xuất nhập khẩu; và

(iii) Lĩnh vực tài chính – ngân hàng sẽ được mở rộng hơn nữa theo các cam kết chung. Theo đó, các NHTM VN có nhiều khả năng được mở “room” cho các đối tác chiến lược nước ngoài. Việc tham gia sâu rộng của nhà đầu tư nước ngoài sẽ tạo điều kiện mở rộng hợp tác, nâng cao năng lực quản trị và tài chính cho các ngân hàng nội địa.

3. Những việc cần làm

Những việc cần làm để đối mặt với thách thức và tận dụng thời cơ từ gia nhập TPP: Để gia nhập TPP trong lĩnh vực tài chính ngân hàng một cách thành công, chỉ riêng Chính phủ, Ngân hàng Nhà nước đảm nhận vai trò của mình là chưa đủ mà cần có một liên minh phối

hợp sức mạnh của cả cơ quan chức năng và bản thân các NHTM VN để đảm bảo huy động được toàn bộ nguồn lực trong xã hội, xử lý được những thách thức phát sinh cũng như kịp thời nắm bắt thời cơ để hành động.

- Đối với các cơ quan chức năng: (i) Cần tăng cường thông tin cho các NHTM VN thông qua nhiều kênh khác nhau. Qua đó nhấn mạnh vai trò của NHTM VN khi tham gia TPP; (ii) Xem xét các chính sách thu hút đầu tư cho phù hợp với tình hình mới; và (iii) Chuẩn bị tốt quá trình cải cách thể chế.

- Đối với các NHTM VN: (i) Chủ động theo dõi nắm bắt thông tin về TPP và cần phải hiểu rõ về những điều kiện tiếp cận thị trường đối với các đối tác đàm phán trong TPP sẽ dần được xóa bỏ để các NHTM VN có những bước chuẩn bị cho cuộc cạnh tranh mới; (ii) Tích cực đóng góp ý kiến khi Chính phủ, Ngân hàng Nhà nước tham vấn; (iii) Tận dụng tốt các cơ hội về đầu tư; và (iv) Cải thiện từng bước nhằm khắc phục những hạn chế từ chính bản thân các NHTM như:

+ Sắp xếp lại hệ thống mạng lưới và kênh phân phối một cách khoa học: Những nơi thừa thì cạnh tranh không lành mạnh để giành giật khách hàng, những nơi thiếu thì lãng phí nguồn lực. Trong thời gian tới các NHTM VN cần phải có giải pháp cụ thể cơ cấu lại mạng lưới như sáp nhập, giải thể, thay đổi nhân sự quản lý, ...trong điều kiện hạn chế tối thiểu sự xáo trộn, hoang mang về tâm lý đối với đội ngũ nhân sự. Từ đó, nâng cao khả năng tiếp cận dịch vụ ngân hàng cho toàn xã hội.

+ Tăng cường năng lực quản

trị rủi ro: Thiết lập và triển khai hoạt động quản trị chiến lược chuyên nghiệp, thông qua xác lập tính thống nhất về nhận thức trong quản trị kế hoạch chiến lược và gắn kết mối quan hệ với kế hoạch kinh doanh hàng năm. Xây dựng những quy trình cụ thể nhằm hình thành hoạt động quản trị chiến lược chuyên nghiệp. Tăng cường và nâng cao chất lượng công tác dự báo, nghiên cứu thị trường phục vụ cho công tác quản trị, điều hành. Tiếp tục nâng cao năng lực quản trị rủi ro thị trường và tác nghiệp theo thông lệ quốc tế. Tách bạch triệt để chức năng nhiệm vụ giữa hai bộ phận kinh doanh và quản trị rủi ro. Nâng cao vai trò độc lập của hệ thống quản trị rủi ro, từng bước áp dụng quản trị rủi ro theo định lượng và các mô hình kiểm nghiệm khủng hoảng. Xây dựng hệ thống cảnh báo sớm và phát triển hệ thống công cụ, chương trình phần mềm phục vụ công tác quản lý rủi ro thị trường, tác nghiệp theo chuẩn mực và thông lệ quốc tế.

+ Tăng cường năng lực tài chính và nâng cao chất lượng tài sản: Các NHTM cần chủ động nâng cao năng lực tài chính của mình trên các phương diện chính như: Vốn tự có, chất lượng tài sản, thanh khoản, khả năng sinh lời, hệ số an toàn vốn. Để làm được điều này trước tiên các NHTM VN cần phải từng bước tăng vốn điều lệ bằng các biện pháp: Phát hành cổ phiếu cho nhà đầu tư trong nước và nước ngoài, tự nguyện sáp nhập, hợp nhất với nhau; khi tiến hành đầu tư hay cho vay mới cần tuân thủ đúng quy trình; minh bạch thông tin và trích lập đầy đủ các khoản dự phòng; tuân thủ yêu cầu an toàn trong hoạt động kinh doanh về cơ cấu huy động và cơ cấu cho vay;

hạn chế rủi ro, tiết giảm chi phí và nâng cao khả năng sinh lời. Ngoài ra, nếu không giải quyết phần nào nợ xấu, VN sẽ mất đi một trong những điều kiện then chốt để được chấp thuận tham gia vào TPP, với lộ trình gia nhập đang tiến nhanh trong năm nay. Để xử lý vấn đề nợ xấu và phòng ngừa, hạn chế nợ xấu trong tương lai, cần thực hiện đồng bộ năm nhóm giải pháp gồm: Các NHTM VN chủ động xử lý nợ xấu; giải pháp đối với khách hàng cho vay của các NHTM VN; giải pháp về cơ chế, chính sách; giải pháp về thanh tra, giám sát; và thành lập công ty quản lý tài sản của các TCTD.

Tóm lại: Những quy định của TPP về lĩnh vực tài chính ngân hàng mang đến cho hệ thống NHTM VN nhiều thời cơ và thách thức. Đối mặt với những thời cơ và thách thức đó, hệ thống NHTM VN cần có thời gian chuẩn bị các phương án ứng phó của mình. Cần tận dụng tối đa thời cơ mà TPP mang lại để tạo sự thay đổi sâu rộng trong lĩnh vực tài chính ngân hàng nói riêng và cho nền kinh tế VN nói chung●

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Kỷ yếu hội thảo "Hiệp định đối tác kinh tế xuyên Thái Bình Dương (TPP) – ý nghĩa và tác động đối với nền kinh tế VN", tháng 3/2013.
- PGS. TS. Phạm Duy Nghĩa (2013), *Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương – TPP: Cơ hội nào cho VN*, NXB Thời đại.
- Trans- Pacific Strategic Economic Partnership Agreement (2005).
- VCCI (2013), "Tóm tắt vòng đàm phán thứ 16 Hiệp định thương mại xuyên Thái Bình Dương (TPP)" tại địa chỉ <http://trungtamwto.vn/tpp/lich-su-hinh-thanh-va-dien-bien-dam-phan-tpp>.